

Danske eksempler – Laug med græsning eller høslæt

Foto fra: <http://www.kodriverlaug.dk/>.

Anne Gravsholt Busck, Institut for Geografi og Geologi, KU
Lone Søderkvist Kristensen, Skov & Landskab, LIFE, KU

Juli 2011

Introduktion.....	1
Sengeløse Græsningslaug, Høje Taastrup kommune.....	2
Etablering, organisering og arbejdsdeling	2
Udfordringer ved etablering og i dag.....	2
Knudsskov Græsningsforening, Vordingborg kommune	3
Etablering, organisering og arbejdsdeling	3
Udfordringer ved etablering og i dag.....	4
Sorø kodriver laug, Sorø Kommune	5
Etablering, organisering og arbejdsdeling	5
Foreningen og dens aktiviteter.....	6
Styrker og svagheder.....	6
Tippen Fårelaug, Sydhavnen, Københavns kommune	7
Etablering, organisering og arbejdsdeling	7
Udfordringer ved etablering og i dag.....	8
Strøgårdsvang Høslætlaug, Hillerød Kommune	8
Etablering, organisering og arbejdsdeling	8
Udfordringer ved etablering og i dag.....	9
Opsamling på tværs af eksemplerne	10

Introduktion

Til forskel fra græsning som driftsgren er laug typisk oprettet af 'idealister', der – på frivillig basis – gerne vil gøre en indsats for naturen. Initiativtagerne er således typisk personer, der har en faglig og hobbypræget interesse i naturforvaltning (eksempelvis ornitologer eller botanikere) med eller uden tilknytning til en naturorganisation som Danmarks Naturfredningsforening eller Dansk Ornitologisk Forening.

Laugene etableres som foreninger, og udgangspunktet for etableringen er et ønske om at forbedre naturtilstanden af et specifikt område, hvilket også fremgår af laugenes formålsparagraf. Medlemmerne er dels personer, som deler initiativtagernes interesser, men ofte er der også andre begrundelser, som vægtes højt. Her kan nævnes socialt samvær, adgang til kød af god kvalitet og vægt på dyreetik, mulighed for at lære børnene hvordan kød produceres, samt et mere diffust ønske om at være 'landmand' i form af nærhed til og ansvar for dyrene og naturen.

Medlemmerne vil således ofte være personer, der interesserer sig for naturforhold, men har ingen eller lille tilknytning til og faglig viden om landbrug og husdyrhold. Tilsvarende er laugenes arealer tit placeret bynært og/eller på arealer, som ikke er landbrugsmæssigt rentable i forhold til afgræsning – eksempelvis arealer der er små, svært tilgængelige eller placeret i områder med få græsædende husdyr.

Vi har identificeret tre parametre, som har afgørende betydning for hvilken situation laugene befinder sig i og hvilke udfordringer de står overfor:

- hvem er initiativtager og koordinator (private / NGO eller offentlige myndigheder)
- hvem ejer arealerne og eventuelle græssende dyr (private eller offentlige)
- organisering af laugene (størrelse, alder, aktivitetsniveau blandt medlemmerne)

I det følgende beskriver og analyserer vi 5 laug, der forestår græsning eller høslet på vedvarende græsarealer.

Sengeløse græsningsforening, ved Høje Tåstrup (etableret 1991)

- Første græsningslaug, etableret på offentlige arealer, egne dyr - slagtes hvert år

Knudshoved græsningslaug, ved Vordingborg (etableret 2003)

- Stort med mange 'støttemedlemmer', etableret på privatejede arealer, egne dyr på helårsbasis

Sorø Kodriver Forening (etableret 2006)

- Græsning etableret på privatejede arealer med lånte dyr

Tippen, København S (etableret 2009)

- Nyetableret på offentlige arealer, uden egne dyr, del af et større projekt

Høslætlaug Strøgårdvang, Hillerød kommune (etableret 1998)

- Høslæt uden efterfølgende afgræsning, etableret på offentlige arealer

Sengeløse Græsningslaug, Høje Taastrup kommune

Etablering, organisering og arbejdsdeling

Lauget blev etableret i 1991 på initiativ fra bestyrelsen i lokalkredsen af Danmarks Naturfredningsforening. Foreningen var af flere omgange blevet gjort opmærksom på en eng tilhørende præstegården. Engen er på ca. 3 ha og var gennem en årrække kun blevet afgræsset uregelmæssigt og var derfor i fare for at gro til.

Danmarks Naturfredningsforening fik etableret aftale om en symbolsk leje hos menighedsrådet og efterfølgende blev amtet kontaktet. Amtet indvilligede herefter i at forestå etablering af varig hegning på området.

I 1991 blev lauget etableret med ca. 30 medlemmer. Medlemstallet har været nogenlunde konstant over tid og består af personer, der bor i kommune, og har temmeligt kort afstand til græsningsarealet.

Lauget ejer selv kvæget, der afgræsser området. Hvert år i foråret indkøbes ca. 8 stude eller kvier, som slagtes om efteråret. Derved har lauget ikke problemer med overvintring af dyrene, men tilgængæld skal der hvert år etableres kontakt til en sælger af dyr, hvilket kan være besværligt, idet der kun er få landbrugsbedrifter med kvægbesætninger i nærområdet.

Laugets medlemmer er alle aktive i pasning af dyr og hegn. Arbejdet er organiseret i 'arbejdsteams', som hver er ansvarlig for en specifik periode i løbet sommeren. Den samlede koordinering finder sted i laugets bestyrelse.

Ved etablering af lauget var hovedfokus på pleje af et 'forsømt fredet naturområde', medlemmerne var personer med stor viden om / interesse i naturforhold, botanik mv., og lokalkredsen i Danmarks Naturfredningsforening var drivende kraft. Det viste sig blandt i arrangementer, hvor lauget indbød naturvejleder eller anden oplægsholder til at fortælle om naturforhold og naturpleje. Med tiden har der været udskiftning i kredsen af medlemmer og bestyrelse og også fokus blandt medlemmerne har flyttet sig. I dag er der således også stor vægt på adgang til etisk forsvarligt kød af god kvalitet, samt muligheden for at passe dyr og lære om hvor kødet kommer fra.

Udfordringer ved etablering og i dag

Ved etablering af lauget var det essentielt, at Danmarks Naturfredningsforening tog initiativet – herunder kontakt til ejer og amt. Desuden var det afgørende, at amtet bidrog med hegning af området, idet området på grund af sin størrelse har en stor omkreds i forhold til areal og hegning er således en forholdsmæssig stor udgift for det lille laug.

Ved etablering var entusiasmen stor blandt medlemmerne. Også idag er der stor tilslutning til pasning af dyrene, og driften er kommet ind i en god gænge. Men lauget har ændret fokus og medlemsskare. En del af de nye medlemmer er fokuseret på sig selv og familie/børn, hvorfor det kan være svært at tiltrække folk til bestyrelsen og fælles arrangementer i lauget. Der er således ingen problemer med at skaffe medlemmer, afsætte

kødet eller få folk til at forestå pasning af dyrene igennem sommeren. Udfordringen ligger i at holde sammen på lauget og den grundlæggende drift af foreningen, hvis lokalkredsen af Danmarks Naturfredningsforening trækker sig ud af projektet. Desuden kan man stille spørgsmålstejn ved, om der ligger et potentielt problem i, at fokus på naturpleje er trådt i baggrunden. Kan man eksempelvis forestille sig, at medlemmerne en dag ligesågodt kunne få deres interesser tilfredsstillet ved at købe etisk forsvarligt kød fra andre kilder evt. suppleret med regelmæssige besøg på en besøgsård?

Kilder

Interview med Carsten Vestergaard – afgået formand – efterår 2010.

Knudsskov Græsningsforening, Vordingborg kommune

Etablering, organisering og arbejdsdeling

Græsningslauget blev etableret i 2003 på initiativ fra Danmarks Naturfredningsforening – i samarbejde mellem lokalbestyrelsen og hovedafdelingen. Det er foreningens hovedformål at medvirke til naturplejen. Desuden er det et mål at producere kød på et biologisk bæredygtigt og dyreetisk forsvarligt grundlag. Forud for etablering af græsningslauget gik dog mere end 15 år, hvor Danmarks Naturfredningsforening havde haft fokus på arealet på Knudshoved. I 1987 blev der rejst en fredningssag, men der blev aldrig etableret en fredning. I stedet blev der i 1992 indgået en frivillig aftale mellem amtet, jordejeren (Rosenfeldt gods) og Danmarks Naturfredningsforening. Aftalen blev tinglyst på arealer, havde 1 årsopsigelsesvarsel for alle involverede parter, og der blev ikke givet erstatning til jordejeren.

I forbindelse med etablering af græsningslauget i 2003 forestod amtet indhegning af 2 folde, mens Danmarks Naturfredningsforening bekostede indhegning af de resterende arealer (udgift ca. 100.000 kr.). I dag består medlemskredsen af ca. 70 anpartshavere – herunder kommunen, Danmarks Naturfredningsforening og Skov- og Naturstyrelsen. Hver anpart koster 1500 (der er i alt ca. 110 anpart), og anpartshaverne har adgang til køb af kød. Udover anpartshavere har foreningen 10-15 støttemedlemmer, som ikke har adgang til køb af kød.

Foreningen ejer de græssende dyr. Der er en bestand på ca. 25 voksne dyr plus ca. 10 kalve, der alle græsser på helårsbasis. Via egen avl er foreningen således selvforsynende med dyr, og dyrene kan gå ude hele året. Der er således ikke behov for opstaldning, men pasning af dyr og hegn er dog mere krævende igennem vinterhalvåret.

Det daglige tilsyn med dyrene forestås af en lille kerne af medlemmer – benævnt koordinatore. Frem til 2009 var der fast tilknyttet faglig rådgivning i forhold til dyreholdet, men efterhånden er der kernemedlemmer, der har opbygget nok kompetence til at kunne varetage tilsyn og pasning på egen hånd. De øvrige medlemmer indbydes til særlige arbejdsdage. To vigtige aktiviteter er:

- Sommergennemgang af indhegningerne, hvor græs og andet der er til gene for hegningen fjernes og indhegningerne vedligeholdes og repareres.
- Efterårsslagtning, hvor dyrene indsamles og udvælgelse til slagtning foretages

Desuden har foreningen en styregruppe bestående af medlemmer fra Danmarks Naturfredningsforening, koordinatorene, samt bestyrelsen for foreningen. Der er flere begrundelser for denne organisering. Dels bor mange af medlemmerne langt fra arealerne (fx i København) og det ville derfor være uforholdsmæssigt besværligt for dem at deltage i den daglige drift og dels kræver pasning af så stort et dyrehold en stor viden om dyrene for at kunne gøres forsvarligt. Denne viden har man valgt at opbygge i en lille stabil kerne af medlemmer.

Opbygning med styregruppe sikrer nær tilknytning til Danmarks Naturfredningsforening, kommune og Skov- og Naturstyrelsen, som alle fortsat støtter projektet via anparter og medlemskontingent. De bidrager desuden på anden vis til laugets drift og fortsatte eksisten. Danmarks Naturfredningsforening bidrager fortrinsvis med viden om naturpleje og organisering, mens kommunen støtter med mandskab, som hjælper til ved særligt arbejdskrævende aktiviteter omkring vedligeholdelse af indhegningerne.

Økonomisk modtager foreningen handyrpræmier, men dette er blot et lille beløb (ca. 5.000 kr/år), mens de største indtægter kommer fra salg af kød – ca. 50.000 kr årligt, samt kontingenter på ca. 30.000 kr årligt.

Udfordringer ved etablering og i dag

Ved etablering af laudet var der flere essentielle elementer. For det første var Danmarks Naturfredningsforening en meget aktiv spiller og i de forudgående forhandlinger viste jordejeren sig som en positiv medspiller. Desuden bidrog såvel amt som Danmarks Naturfredningsforening med midler til hegning, som er den største engangsudgift ved etablering af græsningslaug.

I dag er Danmarks Naturfredningsforening fortsat en meget vigtig spiller og også kommunens aktive støtte til projektet er væsentligt. Organisatorisk er der nogle udfordringer, som foreningen har lidt under. For få år siden døde en af foreningens meget aktiv initiativtagere, og foreningen var ved at smuldre. I dag er foreningen dog på rette vej igen efter nogle omstruktureringer. Kernen i ændringen er, at man har erkendt, at en forening med mange medlemmer, der bor langt fra stedet, skal organiseres på en særlig måde. I dag opfatter foreningen sig således både som en interesseforening og en egentlig forretning, der driver græsning på arealerne ved Knudshoved. Man har erkendt, at en del medlemmer mere skal anses som 'folk der gerne vil støtte den gode sag og have adgang til etisk forsvarligt kød' end som aktive medlemmer, og at grunddriften således foreståes af få personer, der gives en symbolsk aflønning for deres indsats. Udgifterne betales af medlemskontingentet. Desuden har man valgt at knytte Danmarks Naturfredningsforening formelt tæt til foreningen via en styregruppe for at kunne trække på Danmarks Naturfredningsforeningens ekspertise i forhold til såvel naturpleje som organisering.

Endeligt er det en udfordring at opretholde det gode samarbejde med ejeren af arealerne. Samarbejdet er generelt positivt, men der har i nogle tilfælde vist sig modsatrettede interesser, idet ejeren også udlejer arealerne til jagt. Jægerne ønsker at der skal

være 'fred' på arealer, og ønsker i den forbindelse ikke at tage hensyn til, hvornår naturarealerne har behov for græsning.

Kilder

Foreningens hjemmeside: <http://www.knudsskov-graensningsforening.dk/index.html>

Interview med nyligt afgået formand Gretie Feilberg efterår 2010.

Sorø kodriver laug, Sorø Kommune

Etablering, organisering og arbejdsdeling

Projektet tog sin begyndelse med at Stiftelsen Sorø Akademi påtænkte at stoppe afgræsningen af deres engarealer omkring Sorø. DN's lokalafdeling i Sorø blev opmærksom på problemstillingen og skabte interesse for sagen gennem deres lokalnetværk. Som opstarts kapital modtog projektet 10.000 kr. fra DN (hovedafdeling) og der indrykkedes en annonce om en stiftende generalforsamling i den lokale avis. På denne baggrund blev der nedsat en bestyrelse bestående af 5 medlemmer (2 biologer, 1 agronom, 1 landskabsarkitekt og 1 med jagtinteresser) og en medlemskreds på ca. 30-40 medlemmer. Opstartspengene blev brugt dels til annoncering og informationsmateriale dels til indkøb af værktøj. Man diskuterede i starten foreningens organisatoriske tilhørsforhold – underafdeling af DN eller en selvstændig forening og besluttede sig for det sidste. Foreningen hedder Sorø Kodriver Laug.

Arealerne er ejet af Stiftelsen Sorø Akademi og omfatter ca. 20 ha vedvarende græs fordelt på 4 lokaliteter, hvoraf et areal er bynært og de øvrige mere fjerntliggende i Stiftens skove omkring Sorø. Kodriver laug har indgået en lejeaftale med Stiftelsen på 15 år. Arealerne afgræsset af en lokal landmand, Lars Jensens som har en slagtekvægbesætning ved Tåderup i den nordvestlige del af Sorø Kommune. Ca. 20 kreaturer afgræsser arealerne. Det er den anden landmand foreningen har afgræsningskontrakt med. Den foregående landmand opgave pga. manglende økonomi i afgræsningen.

Arealerne er udpeget som SFL områder og ejeren af området (Stiftelsen) modtager MVJ tilskuddet.

Stiftelsen har hegnet arealerne, sørger for vandtilgængelighed, betaler strøm og er behjælpelig med større reparationer af hegnet (udskiftning af pæle mv.) og evt. flytning af dyr

Kodriver laug sørger for det daglige opsyn med dyrene og hegn. Inden udsætning af dyrene i foråret tjekkes arealerne, vandingsforholdene og hegnene og hegnene opstrammes. I løbet af sommeren slås græsset under hegnstrådene (Sankt Hans og i september). Til dette arbejde bruges buskrydder og le, men le er i stigende grad blevet det foretrukne slåningsinstrument. Foreningen har forpligtiget sig til at aftage 3-4 dyr som sælges til foreningens medlemmer (første ret). Foreningen har en mindre fortjeneste på salg af kødet. Tilsynet er organiseret således, at man har tilsyn en weekend, en halv eller en hel uge.

Landmanden sørger for at sætte dyr ud på de forskellige arealer. Der er løbende kontakt mellem landmanden og foreningen om græsningstryk mv.

Foreningen og dens aktiviteter

Foreningen blev stiftet i 2006 og har omkring 40 medlemsskaber (familie eller enkelt): medlemsantallet har været stabilt siden foreningens start dvs. der er ikke en løbende sket nævneværdig tilgang af nye medlemmer. Der betales et årligt kontingent på 165 kr. for en familie og 110 kr. for et enkelt medlem.

Foreningen har 3 formål:

- at drive naturpleje på egnede arealer i Sorø Kommune
- at producere kød på et bæredygtigt og dyreetisk forsvarligt grundlag
- at formidle natur- og kulturhistoriske aspekter i forbindelse med naturpleje og kødproduktion

Der afholdes årligt en generalforsamling, hvor årets aktiviteter aftales. En opsynskalender samt vejledning i hvad man skal gøre når man har opsyn er slået op på foreningens hjemmeside. På slutningen af sæsonen afholdes en fest for foreningens medlemmer hvor der spise kød fra 'egne dyr'.

For at opfylde foreningens 3. mål om formidling afholdes der løbende foredrag om og tur til engene. Disse afholdes med udgangspunkt i lokal ekspertise.

Foreningen har desuden været en del af et partnerskabsprojekt 'Aktiv naturpleje' som har løbet i perioden 15/5-2008 til 15/7-2010. Gennem projektet har foreningen fået registreret naturværdierne på arealerne, fået viden om den konkrete pleje af arealerne, haft erfaringsudvekslingsmøder, hvor også lokale landmænd har deltaget, samt fået igangsat formidling af området.

Foreningens medlemmer foretager løbende registrering af naturudviklingen på arealerne og orkideerne på arealerne er i fremgang.

Styrker og svagheder

Foreningen opfatter det som en styrke, at der ikke er penge mellem parterne i aftalen (bortset fra køb/salg af kød) og rollefordelingen fungerer i det store hele godt. Man opfatter det også som en styrke, at bestyrelsens medlemmer har fagrelevant baggrund og at man har en tæt kontakt til de øvrige grønne netværk i kommunen. Det påpeges desuden som en styrke, at kommunen har et 'foreningshus', som man har kunnet låne til diverse aktiviteter. Partnerskabsprojektet har desuden medvirket til at øge vidensniveauet i foreningen og at man er kommet i gang med le-slåning mv.

Foreningens svaghed er, at det kun er en mindre del af foreningens medlemmer, der løbende påtager sig arbejdsopgaver. Lidt mindre end halvdelen af foreningens medlemmer deltager i tilsynsopgaverne.

Det har indtil nu ikke været et problem at finde dyr til afgræsning af arealerne, men det kræver landmænd af en særlig støbning, da dyrene skal flyttes en del rundt for dels at tilgodese naturpleje behovene men også for at tilgodese landmandens behov for tilvækst. I år med stort behov for flytning af dyrene har stiftelsen bistået økonomisk. Det er generelt svært at få økonomi i afgræsningen af det meget næringsfattige og det mest svært tilgængelige areal..

Kilder

<http://www.kodriverlaug.dk/>

Telefoninterview med Morten Suhr bestyrelsesmedlem i Sorø kodriver laug, efterår 2010

Tippen Fårelaug, Sydhavnen, Københavns kommune

Etablering, organisering og arbejdsdeling

Lauget blev etableret i 2009 og er således helt nyetableret. Fåregræsning sker med 60 voksne får på et 20 ha stort areal, som er del af Sydhavnstippen, der ligger mellem Valbyparken og Kalvebodløbet.

Fårelauget er del af et større samlet projekt 'Tippen Syder', der omfatter et samlet område på 40 ha tidligere opfyldningsgrund – nu selvgroet natur. Projektet Tippen Syder er etableret som et grønt partnerskab mellem By & Havn (ejer), Københavns kommune Børne- og Ungdomsforvaltning, Grøn Sydhavn Naturgruppen (selvstændig naturgruppe under Lokal Agenda 21), lokalafdeling af Friluftsrådet og Danmarks Naturfredningsforening, samt Miljøpunkt Vesterbro/Sydhavn (en selvstændig fond støttet af Københavns kommune). Miljøpunkt Vesterbro/Sydhavn er initiativtager og samlende for projektet, og har således også ansøgt og fået tilskud til en 5-årig projektperiode fra Skov- og Naturstyrelsen (pulje for grønne partnerskaber), samt Friluftsrådet og Kgs. Enghave Lokaludvalg. Tippen Syder har til formål at give Sydhavnstippen et løft som både naturområde og rekreativt område – og gøre en indsats for naturformidling i området. Projektperioden er i foreløbig 5 år med midtvejsevaluering midt i perioden mhp. eventuelle justeringer.

Selve Tippen Fårelaug har til formål at bistå med fåreholdet på Sydhavnstippen, samt i samarbejde med det lokale grønne partnerskab at udvikle og organisere formidlingsaktiviteter med udgangspunkt i fåreholdet. Fåreholdet er særligt rettet mod at bekæmpe bjørneklo. Desuden er det tanken, at fårelauget skal medvirke til at engagere lokale borgere i naturplejen og brug af området.

Fårelauget primære aktivitet er at tilse fårene 2 gange dagligt i sommerhalvåret (april til september). Tilsynet fordeles på den årlige generalforsamling og er pt fordelt på 7-8 personer, der hver er ansvarlig for en bestemt ugedag. I vinterhalvåret er fårene vinteropstaldet hos ejeren – Vallø Gods. Lauget ejer således ikke fårene, og har dermed ikke andel i kødet fra fåreholdet. Udover det daglige tilsyn har lauget to større arrangementer: fåreudbinding i april, hvor der også er opvisning med hyrdehunde; høstpicnic i september, hvor fårene samles, klippes og køres til deres vinteropstaldning.

De to arrangement er åbne for alle og varetages fagligt af Frank Hansen fra Vallø Lam, som også står til rådighed med vejledning om tilsyn. Endeligt holder foreningen mindre arrangementer for medlemmerne – eksempelvis tur til Vallø i læmningssæsonen og der er tanker om et uldbehandlingskursus.

By og Havn, der ejer arealerne, har bekostet indhegning, og står for vedligehold af hegnet, samt rydning af gyldenris, amerikansk pileurt og hybenrose, hvor fårene ikke tager sig af det. Udgifter til fåreholdet dækkes af projektpuljen. Desuden er der bevilliget et mindre beløb (500 kr årligt) til fårelauget til afholdes af møder mv. Da der ikke betales kontingent i fårelauget og der ikke sælges kød består laugets budget således af de 500 kr årligt.

Udfordringer ved etablering og i dag

Da laug er meget nyetableret, er det endnu svært at vide, hvilke udfordringer laug kommer til at stå overfor. I etableringsfasen har det været essentielt, at der har været en initiativtager (Miljøpunkt Vesterbro/Sydhavn), samt at laug ikke har udgifter til hegn og vedligeholdelse af hegnet. Med det set-up laug er underlagt, ser vi dog nogle potentielle problemstillinger. For det første kan det med tiden måske blive svært at skaffe entusiastiske passere, hvis det fortsat er sådan, at det primære fokus er naturpleje. Erfaringer fra andre eksempler fortæller, at det er vigtigt, at medlemmerne også får noget egennyttigt ud af deres bestræbelser, idet den gode gerning i sig selv ikke kan drive værket i længden. Et andet forhold, der gør foreningen sårbar er det faktum, at dyreholdet sker med støtte fra en 5-årig projektpulje. Når denne støtte eventuelt ophører, kan det blive svært at opretholde afgræsningen, idet laug ikke har selvstændige indtægter i form af medlemskontingent, salg af kød eller lignende. Endeligt er der særlige vilkår for et dyrehold, der sker på arealer med mange besøgende. Området er meget bynært og samtidigt beliggende på offentlige arealer, så der er kun få restriktioner for offentlighedens adgang. Udfordringen ligger i, om de mange besøgende på sigt kommer til at forstyrre eller gøre skade på dyreholdet – eksempelvis pga løsgående hunde.

Kilder

Sydhavnstippens hjemmeside: www.sydhavnstippen.dk

Foreningens side hos Facebook: <http://www.facebook.com/pages/Tippens-F%C3%A5relaug/117692821578856>

Strøgårdsvang Høslætlaug, Hillerød Kommune

Etablering, organisering og arbejdsdeling

Strøgårdsvang Høslætlaug er etableret i 1998. Laug er ikke en formel organisation med medlemskatotek og kontingent, men kan nærmere ses som et netværk af frivillige, idet en 'oldermand' har en liste over frivillige (ca. 50 personer), som ønsker at deltage i aktiviteter. Høslættet foregår på den 1 ha store skoveng Nydam, der ejes af Naturstyrelsen. Forud for etablering af høslætlaug havde dengang Skov- og Naturstyrelsen i 1996 begyndt naturpleje af skovengen, idet den var meget tilgroet. I 1996 foregik plejen ved håndkraft, men dette blev opgivet pga mængden af arbejdskraft. I stedet blev der foretaget slåning med hestekraft i 1997 og 1998. I 1998 arrangerede

Skov- og Naturstyrelsen et le-kursus, hvor deltagerne lærte at slå med og også lavede deres egen le. Kurset blev forestået af en svensk le- og naturplejeksperter. Inspireret af kurset var der nogle deltagere, der tog initiativ til etablering et høslætlaug for Strøgårdsvang.

Laugets hovedaktivitet består af høslæt i juli, hvor der er slæt-konkurrence og hvor også høet sættes i hæs efter høst. Høstdagen afsluttes med høstgilde, som afholdes hos den lokale skovfoged og bekostes af Skov- og Naturstyrelsen. Til denne aktivitet møder ca. 25 frivillige. Derudover er der tre mindre aktivitetsdage: forårsrengøring i april/maj, hvor sten, grene mv fjernes fra engen; slutningen af juli hvor det tørre hø køres væk, samt en lille efterslæt i september – dette græs/hø forbliver på engen. Disse mindre aktivitetsdage tiltrækker typisk kun en mindre kerne af medlemmer på ca. 5 personer. Bortkøring af hø er dog begyndt at tiltrække flere personer, idet høet har en rigtig god kvalitet og kan hjemtages af deltagerne.

Udfordringer ved etablering og i dag

Ved etablering af høslætlaug var det essentielt, at der blev afholdt le-kursus af den svenske 'le-guru' Kjell Gustafsson, som forstod at inspirere deltagere til at lære om leen og dens store betydning i naturplejen. Dernæst var initiativtagerne meget opsøgende ved etablering af høslætlaug, idet de aktivt opfordrede folk i deres omgangskreds til at gå med i laug. Lauget kan forstås som et løst netværk af interesserede frivillige. Dette betyder på den ene side, at der ikke skal bruges tid på generalforsamling, regnskab mv, og samtidigt bliver Oldemandens rolle helt essentiel, idet denne person har listen over frivillige samt står for at indkalde til aktiviteter.

I dag bæres aktiviteterne af en lille kerne af ildsjæle (ca. 5 personer). Disse forestår således dels koordineringen samt de mindre arrangementer, som ikke tiltrækker mange deltagere. Det er nemmere at tiltrække deltagere til det ene 'store' arrangement – høstdagen – dels fordi det er blevet en tradition for mange, der sætter en ære i arbejde med le, nyder det sociale forum og gerne giver oplevelsen videre til deres familier, og dels afsluttes dagen med 'belønning' i form af høstgilde med dyreryg mv.

Der kan således ligge en udfordring i fortsat at få deltagere til de mindre arbejds gange, der er mindre spektakulære, men ikke mindre væsentlige end selve høstdagen. Det, der driver deltagerne på disse dage, er fortrinsvis 'det gode arbejde' til forbedring af biotopen. Dette kræver således entusiastter – typisk med botaniske interesser. Den nylige interesse for udbringning af hø, viser dog også, at der er mulighed for at tiltrække flere deltagere, hvis de får andet ud af arbejdet end blot den gode gerning.

Kilde

<http://www.naturstyrelsen.dk/Naturoplevelser/Beskrivelser/Hovedstaden/Gribskov/Hoesletsenge/>

Opsamling på tværs af eksemplerne

Af eksemplerne kan vi se, at der er interesse for at deltage aktivt i naturpleje, men ofte skal der også være andre interesser involveret for at tiltrække folk og vedholde foreningen. Eksemplerne viser, at der således typisk er en mindre kerne af entusiaster / ildsjæle, der tager det store slæb, mens andre medlemmer deltager i særlige aktiviteter. Et enkelt eksempel – Knudshoved – har taget konsekvensen, og bruger således dele af kontingentet / prisen på kødet til at aflønne nogle få for at gennemføre den daglige drift. Man kan således tale om, at dette fungerer mere som en forretning end som en egentlig forening. Andre – eksempelvis Strøgårdsvang Høslætlaug – har valgt at etablere sig som ' blot' et løst netværk af frivillige uden formel organisation og dermed mindske behovet for 'administrationsopgaver'. Dette kan lade sig gøre fordi aktiviteterne i laugene består af enkeltstående arbejdsdage.

Frivillige foreninger – særligt Danmarks Naturfredningsforening – viser sig at have en vigtig rolle som initiativtager. Medlemmerne i denne forening har en grundinteresse i naturpleje, samt et kendskab til koordination og vælger at bruge tid og kræfter på aktiviteterne. Derudover har de offentlige instanser (Skov- og Naturstyrelsen og senere Naturstyrelsen, amtet og senere kommunen) en vigtig rolle som understøttende via jordejerskab, penge, mandskab og om nødvendigt som generel støtte til koordinering og afholdelse af arrangementer.

Efter etablering følger en sårbar driftsfase. Mens etableringsfasen typisk drives af et stort og umiddelbart engagement, så kræver driftsfasen det lange træk, hvor engagementet skal understøttes og ansvaret gerne fordeles på flere hænder for at mindske sårbarheden og risiko for udbrændthed. Knudshoved viser eksempelvis, at når en af de drivende kræfter forsvinder, da risikerer foreningen af smuldre. I driftsfasen træder 'de andre goder' – dvs andet end den gode gerning for naturen – frem og kan endda blive bærende. Eksemplerne viser bredden i form af dyreetik, le-kundskab / kulturbevarelse, kvalitetskød / -hø, socialt samvær, mulighed for et godt og gratis måltid i venners lag osv.

I driftsfasen bliver også det gode samspil mellem jordejer, ejere af dyr, dyrepassere og andre essentielt, idet man som frivillig ønsker at blive værdsat og ikke trukket ind i kampe mellem parterne. Eksemplet fra Sorø viser, at laugene kan have stor glæde af i en periode at indgå i partnerskaber, hvor de får tilført viden og ressourcer til monitorering af naturarealerne tilstand.

I forhold til økonomien i foreningerne viser det sig, at etablering af hegning er væsentlig udgift i opstartsfasen, ligesom den løbende vedligeholdelse i form af udskiftning af hjørnepæle mv er ressourcekrævende og evt kræver maskiner til gravning og nedslåning af pæle. I de fleste eksempler er denne udgift blevet varetaget af andre end foreningen – typisk en offentlig instans (amt / kommune eller Skov- og Naturstyrelsen) eller NGO (Danmarks Naturfredningsforening) eller den private ejer af arealerne. I driftsfasen er økonomien baseret på frivillig (gratis) arbejdskraft, samt indtægter fra salg af kød og medlemskontingenter. Dertil kommer nogle eksempler, hvor tilskud i form af handypræmier / moderfår samt MVJ-tilskud til arealer eller via andre tilskud fra det

offentlige via naturplejemidler eller lignende har en væsentlig betydning. På særlig næringsfattige og svært tilgængelige arealer er det meget svært at få økonomi i græsningen. Men det gælder generelt for de arealer, græsnings- og høslætlaugene driver, at arealerne ikke ville være blevet plejet, hvis der skulle være egentlig økonomi i det. Plejen kan kun gennemføres fordi udgifter til arbejdskraft er minimal og der desuden er tale om samarbejder / partnerskaber mellem parter (jordejere, frivillige, offentlige myndigheder, NGO'er), der hver især bidrager uden at belaste laugenes økonomi.